

Lublin, dn.18.08.2023 r.

Dr hab. Jolanta J. Kociuba, prof. CH

Collegium Humanum Szkoła Główna Menedżerska

w Warszawie

**Recenzja rozprawy doktorskiej P. mgr Jagody Nowakowicz pt.
*Przekonanie o własnej skuteczności a dobrostan psychologiczny
mężczyzn – rola zgodności z Ja motywacji celów rodzinnych i
zawodowych***

Promotor: dr hab. Bogusława Lachowska, prof. KUL

Promotor pomocniczy: dr Rafał Bartczuk

1. Ogólna charakterystyka pracy: problem badawczy, metody i wnioski z badań

Projekt pracy miał na celu zbadanie wielowymiarowego zjawiska **dobrostanu** psychologicznego mężczyzn oraz jego wyjaśnienie w kategoriach takich czynników związanych z Ja jak: **przekonanie o własnej skuteczności** oraz **zgodności motywacji celu z Ja**.

W badaniu własnym autorki pracy **dowodzono**, że przekonanie o własnej skuteczności jest **globalnym** wyznacznikiem dobrostanu jednostki, natomiast zgodność z Ja motywacji celów życiowych realizowanych przez mężczyzn w

sferze rodzinnej i zawodowej pełni rolę **mediatora** w relacji między zmienną, jaką jest zgeneralizowane przekonanie o własnej skuteczności a dobrostanem psychicznym.

Pytania i hipotezy badawcze poddano w pracy weryfikacji w badaniu ponad **trzystu** uczestników – aktywnych zawodowo mężczyzn, pozostających w związku partnerskim i posiadających potomstwo.

Do zbadania zmiennych wykorzystano wystandardyzowane i zaadaptowane do warunków polskich **cztery** narzędzia badawcze, takie jak: Analiza Projektów Osobistych Little'a, Kwestionariusz Zgodności z Ja Celu (Sheldon i Kasser), Skala Uogólnionej Własnej Skuteczności (Schwarzer i Jerusalem), Skala Dobrostanu Psychologicznego (Ryff i Keyes).

Ocena i komentarz

Dobór metod został dobrze uzasadniony do przetestowania sformułowanych hipotez i celu badania.

Szczególnie interesującym i oryginalnym walorem projektu badawczego, zaproponowanego przez autorkę pracy jest zastosowanie metody diagnostycznej, bazującej na jakościowej metodologii badań psychologicznych, która odwołuje się do analizy treści wypowiedzi osób badanych. Autorka pracy w badaniu własnym poddała analizie treść celów osobistych realizowanych przez mężczyzn, co jest nieczęstym a wręcz pomijanym sposobem podejścia do badań w psychologii współczesnej, zdominowanym przez paradygmat metodologii ilościowej. Cenne – zwłaszcza na gruncie takiej nauki jak psychologia – wydaje się podjęcie próby przetransponowania/przeddefiniowania surowych danych

jakościowych (idiograficznych) na nomotetyczne kategorie, podległe dalszej obróbce statystycznej (Pervin, 2002, Sikora, 2008, Zięba, 2012).

Autorka w wyniku tej części badania własnego uzyskała listę 1724 projektów osobistych, dotyczących celów realizowanych przez mężczyzn w obszarze pracy i w obszarze rodziny, których treść została poddana ocenie metodą sędziów kompetentnych.

Tym samym, autorka zrealizowała w swej pracy ważny i ciekawy cel, jakim było poznanie **treści** celów życiowych młodych mężczyzn w obszarze pracy i rodziny. Badania autorki umożliwiły czytelnikowi wgląd w system celów osobistych młodych mężczyzn, co dostarczyło pracy dodatkowych walorów w postaci poszerzenia **spectrum psychospołecznych aspektów** badanych zjawisk.

Wykorzystanie przez autorkę rozprawy jakościowej metody badań wydaje się adekwatne do przedmiotu i celu własnego projektu badawczego. Ponadto, świadczy o **nowoczesnym nieredukcjonistycznym** podejściu do badań w dziedzinie psychologii. Ujęcie takie nie jest wcale ani typowe, ani częste w badaniach psychologicznych. Złożona rzeczywistość psychologiczna nie jest przez autorkę teoretycznie zawężona ani empirycznie zbanalizowana.

2. Formalna struktura pracy

Praca liczy 162. strony, w tym część teoretyczna zawarta jest na 89. stronach, zaś część empiryczna mieści się na 73 stronach. Obszerna bibliografia sporządzona została na stronach: 133-158, w dużej części złożona jest z pozycji anglojęzycznych. Pracę kończy spis tabel, spis rysunków i aneks.

Całość pracy została podzielona na **dziewięć** równolicznych rozdziałów. Poszczególne rozdziały szczegółowo i klarownie przedstawiają treści, odwołujące się do zmiennych, zawartych w tytule i temacie pracy.

Treści każdego z dziewięciu rozdziałów pracy w sposób wyczerpujący przedstawiają kolejno teoretyczne koncepcje opisywanych kategorii psychologicznych oraz prezentują badania i wyniki przeprowadzone i uzyskane w ramach różnych paradygmatów badawczych.

Ocena i komentarz

Z punktu widzenia recenzenta rozprawy szczególnie interesujące są treści zamieszczone w rozdziale czwartym i piątym pracy, w których autorka prezentuje zagadnienia dotyczące zjawiska motywacji. Autorka powołuje się tu na założenia teorii autodeterminacji oraz zbieżnego z nią modelu zgodności motywacji z Ja według Sheldona i Kassera (s.54). Autorka słusznie podkreśla związek motywacji z poznawczym aspektem Ja, tj. przekonaniem o własnej skuteczności (Oleś, 2003).

Wydaje się, że dla większej przejrzystości prezentowanych treści w części teoretycznej pracy należałoby wprowadzić zmianę kolejności ich przedstawienia, np. pracę mógłby rozpocząć rozdział drugi, zatytułowany Dobrostan psychologiczny. Następnym w kolejności rozdziałem pracy mógłby być rozdział piąty p.t. Przekonanie o własnej skuteczności jako czynnik wyjaśniający dobrostan. Te dwa rozdziały, rozpoczynające pracę powinny - zdaniem recenzenta – zostać umieszczone na początku z uwagi na to, że odwołują się do podstawowych kategorii/zmiennych ujętych w temacie rozprawy. Dopiero po prezentacji koncepcji teoretycznych oraz badań odnoszących się do głównych zmiennych pracy należałoby umieścić w kolejności rozdział trzeci, czwarty, na

końcu zaś dopiero rozdział pierwszy. Wydaje się, że taka struktura pracy byłaby bardziej zgodna z jej tytułem.

Druga część pracy, tj. część empiryczna, opisująca problem badawczy oraz metodologię i wyniki badań własnych mogłaby zostać wyraźniej odznaczona od części teoretycznej. Ta uwaga formalna podyktowana jest troską o ułatwienie czytelnikowi lektury tekstu pracy, w żadnym stopniu nie wpływa na jakość prezentowanych treści merytorycznych. W tej części pracy zawarte są wszystkie istotne elementy składowe, takie jak: zdefiniowanie problemu, charakterystyka grupy osób badanych, opis zastosowanych metod i analiz statystycznych, opis analizy treści wypowiedzi.

Wyniki badań własnych autorki zostały przedstawione w sposób jasny i poprawny. Z badań tych wynika, że cele „rodzinne” są istotniejsze dla młodych mężczyzn, niż cele „zawodowe”. Ponadto, cele „rodzinne” są zgodne z motywacją Ja a cele i motywacja „zawodowa” nie muszą być zgodne z Ja. Autorka pracy dowiodła, że motywacja celów realizowanych w sferze rodziny wiąże się ze wzrostem dobrostanu psychologicznego młodych mężczyzn, a głównie z ich poczuciem autonomii i własnej skuteczności.

W ocenie recenzenta, ogólny wynik badań autorki stanowi dowód na związek sfery przekonań z motywacją, czyli wpływu sfery poznawczej na sferę motywacyjną i emocjonalną (dobrostan) jednostki. Autorka rozprawy udowodniła w sposób empiryczny, że przekonanie (silne) o własnej skuteczności determinuje wzrost zgodności z Ja motywacji celów (zarówno w pracy, jak i w rodzinie), co z kolei przekłada się na wzrost dobrostanu psychologicznego (głównie na wymiar autonomii, ale i na wymiar akceptacji siebie), pod warunkiem zgodności z Ja motywacji celów realizowanych w rodzinie (s. 102).

Wyniki badań autorki pozwalają na wyciągnięcie istotnych wniosków, które ugruntowują i wzbogacają wiedzę psychologiczną na temat związków procesów poznawczych z procesami emocjonalno-motywacyjnymi.

Oceniając stopień **zastosowania praktycznego** wyników badań autorki należy zwrócić uwagę na możliwość opracowania scenariuszy interwencji terapeutycznych w oparciu o ustalone w pracy prawidłowości. Sporządzenie i wykorzystanie takich scenariuszy miałyby na celu zmianę lub modyfikację indywidualnych dyspozycji psychologicznych w kierunku wzmocnienia pozytywnego i silnego przekonania na temat Ja i własnej skuteczności. Drugim celem byłoby ukierunkowanie na motywację zgodną z Ja oraz na mechanizmy autodeterminacji w działaniu i realizacji celów życiowych.

W końcowej części pracy autorka omawia ograniczenia badań własnych, wskazuje na potrzebę wykazania ostrożności przy interpretacji wyników oraz dzieli się z czytelnikiem uwagami samokrytycznymi, jak: brak reprezentatywności grupy badanej, korelacyjny a nie przyczynowo-skutkowy charakter badania, brak kontroli wpływu zmiennych socjodemograficznych.

Należy podkreślić fakt, że autorka ma świadomość ograniczeń teoretycznych wniosków, jakie udaje się sformułować na podstawie badań własnych. Wnioski te dotyczą bowiem zmiennych tzw. poznawczych, tj. przekonania o własnej skuteczności w wyjaśnianiu zmiennej „dobrostan” w ujęciu niehedonistycznym. Autorka rozprawy zauważa, że poszerzenie badania zjawiska dobrostanu o aspekt emocjonalny – przeżyć i doznań pozytywnych, mogłoby uzupełnić całościowy obraz analizowanej kategorii psychologicznej.

Autorka rozprawy ma ponadto świadomość znaczenia powiązania badanych przez siebie zmiennych psychologicznych z innymi zmiennymi, takimi jak:

potrzeby, stopień realizacji celów czy ocena własnej skuteczności w określonej dziedzinie. Zdaniem autorki pracy te zmienne mogą pośredniczyć pomiędzy przekonaniem o własnej skuteczności i zgodnością z Ja motywacji celu a dobrostanem.

3. Merytoryczna ocena pracy

Przedmiotem pracy jest badanie zjawiska dobrostanu psychologicznego definiowanego przez różnych teoretyków i badaczy jako zjawisko wielowymiarowe i złożone. Pojęcie dobrostanu, którego status wciąż budzi wątpliwości (pomimo licznych prac empirycznych w tym zakresie), autorka rozprawy doktorskiej próbuje wypełnić nową **teoretyczną i empiryczną treścią, dającą podstawy pełniejszego zrozumienia tej zmiennej, mającej ugruntowaną pozycję w psychologii współczesnej**. Ta podstawowa dla autorki pracy zmienna wyjaśniana jest w kategoriach różnych sfer i zmiennych składowych (zoperacjonalizowanych i zweryfikowanych przez różnych teoretyków i badaczy), które w recenzowanej pracy są skorelowane z przekonaniem o własnej skuteczności oraz zgodności celu z Ja. Autorka realizując własny projekt badawczy tym samym uwiarygadnia zarówno sam konstrukt dobrostanu psychologicznego, jak i zmienne wyjaśniające jego strukturę.

Należy tym samym podkreślić, że autorka rozprawy zrealizowała **cel teoretyczny**, jakim jest poszerzona interpretacja jednego z istotnych pojęć współczesnej psychologii. Rozumienie tego pojęcia staje się pełniejsze i precyzyjniejsze, bo dokonane i udokumentowane poprzez jego empiryczną weryfikację.

Nie mniej istotnym dla autorki przedmiotem zainteresowania było poznanie specyfiki funkcjonowania psychologicznego w zakresie poczucia dobrostanu w wybranych grupach osób badanych. Badanie konstruktów teoretycznych, jakim jest dobrostan psychologiczny zyskuje dla autorki pracy dodatkowe znaczenie i sens poprzez zaaplikowanie go do empirycznych badań konkretnej grupy osób. **Zastosowanie teoretycznego pojęcia w praktyce badawczej** pozwala nie tylko dotrzeć do poznania specyfiki badanych grup, ale także daje nowe tło interpretacyjne dla definiowania i rozumienia samego konstruktów.

Analityczna lektura poszczególnych rozdziałów pracy skłania do pozytywnej oceny jej zawartości. Autorka precyzyjnie definiuje badane zmienne, umieszczając je w kontekście odnośnych koncepcji teoretycznych. Wykazuje przy tym dobrą **znajomość zagadnień z różnych obszarów wiedzy psychologicznej** (psychologii osobowości, psychologii emocji czy psychologii społecznej).

Autorka wyróżniła dwa rodzaje zmiennych w badaniach własnych: wyznaczniki oraz moderatory poczucia jakości życia. Zależności między badanymi zmiennymi zostały dodatkowo zilustrowane w postaci modelu badawczego, co wpływa na przejrzystość prezentowanego projektu badań.

Problemy i hipotezy badawcze są w pracy sformułowane w sposób jasny, klarowny i precyzyjny. Wykorzystane przez autorkę narzędzia badawcze spełniają standardy psychometryczne.

Podsumowanie

1. **Cel teoretyczny** badań własnych autorki rozprawy jakim było **poznanie związków między wybranymi** zmiennymi psychologicznymi został zrealizowany w sposób rzetelny. Wyniki badań rzucają nowe światło interpretacyjne na rozumienie kategorii dobrostanu psychologicznego.

2. Autorka rozprawy zrealizowała także **cel praktyczny** pracy, jakim było rozpoznanie wyznaczników dobrostanu psychologicznego, a dokładniej wskazanie, które zmienne wyjaśniające w największym stopniu warunkują oraz podwyższają to poczucie.

3. Lektura rozprawy doktorskiej magister Jagody Nowakowicz przekonuje, że dysponuje ona rozległą wiedzą z zakresu różnych subdyscyplin psychologii oraz umiejętnościami analitycznymi a także znajomością warsztatu badawczego, tj. metodologii badań i analizy statystycznej.

4. Opracowany przez magister Jagodę Nowakowicz **projekt badawczy cechuje oryginalność oraz umiejętność samodzielnej realizacji**, zarówno w zakresie koncepcji pracy jak metodologii badań. Autorka wykazała przy realizacji empirycznej tego projektu **zdolności poznawcze oraz kompetencje badawcze**.

Reasumując, należy stwierdzić, że przedstawiona do oceny praca magister Jagody Nowakowicz spełnia ustawowe kryteria stawiane rozprawom doktorskim. Wnoszę zatem o dopuszczenie magister Jagody Nowakowicz do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

dr hab. *Jolanta Kocińska*